

Nr 108.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.

(1:a avd.)

I propositionen nr 129 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 16 mars 1951, föreslagit riksdagen att till Utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m. under kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket, för budgetåret 1951/52 anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor.

Sedan år 1941 har Bolidens gruvaktiebolag i enlighet med särskilda överenskommelser mellan kommerskollegium för Kungl. Maj:t och kronan samt gruvbolaget — de s. k. legodriftsavtalen — för statens räkning omhändertaga gruvdriften å vissa kronan tillhöriga eller till kronan upplåtna malmmyndigheter i Västerbottens län. Det nu gällande legodriftsavtalet, som ingicks föregående år och som gäller till och med år 1960, avser malmbrytning och viss därmed sammanhängande verksamhet vid Adakgruvan och Lindsköldsgruvan inom Adakfältet i Malå socken. Vid dessa gruvor med tillhörande anläggningar, däribland ett anrikningsverk vid Lindsköldsgruvan, har under de senaste åren huvudsakligen producerats kopparslig, innehållande mindre mängder guld och silver. Det må här erinras om att driften vid nämnda gruvor på sin tid upptogs för att landets försörjning med i första hand koppar skulle förbättras. Förväntningarna i detta avseende få anses ha blivit infriade; enligt uppgifter från kommerskollegium beräknas produktionen inom Adakfältet under åren 1941—1949 ha motsvarat 15 843 ton och under år 1950 3 700 ton färdig koppar. Tillhoppa skulle sålunda enligt dessa uppgifter, av vilka den sistnämnda är preliminär, genom gruvdriften inom Adakfältet ha erhållits ett tillskott av koppar om inemot 20 000 ton.

I omedelbar närhet av Adakfältet ligger Rudtjebäcksgruvan, vilken malmfyndighet — i likhet med fyndigheterna inom Adakfältet — upptäckts och närmare utforskats av Sveriges geologiska undersökning. Rudtjebäcksgruvan har beräknats innehålla i runt tal 3 miljoner ton brytbar malm av sådan beskaffenhet, att ur 1 000 ton av densamma kunna utvinnas 640 ton svavelkis samt malmprodukter med ett innehåll av uppskattningsvis 7 ton koppar och 28,7 ton zink.

Kommerskollegium har nu inkommit med två förslag om utnyttjande av denna malmfyndighet. Enligt båda förslagen skulle gruvdriften i legodrifts-

form handhavas av Bolidens gruvaktiebolag. Detta bolag har upprättat planer för erforderliga tillrednings- och anläggningsarbeten samt anskaffningar av maskiner och inventarier ävensom utfört beräkningar rörande investeringskostnader och väntat driftsresultat.

Det första, mera omfattande förslaget innebär i huvudsak följande. Mellan Rudtjebäcksgruvan, Lindsköldsgruvan och Adakgruvan skulle på ca 276 meters djup utföras en förbindelseort, vilken skulle dels tjäna som utgångspunkt för djupundersökningar i gruvfältet, dels användas för malmtransporter. I Rudtjebäcksgruvan tänkas i första hand vissa av Sveriges geologiska undersökning utförda anläggningar, däribland ett 215 meter djupt gruvschakt med tillhörande system av fält och tvärorter ävensom viss maskinell utrustning, komma till användning; därutöver skulle tillrednings- och anläggningsarbeten utföras samt maskiner m. m. anskaffas i den utsträckning, som erfordras för den planerade gruvdriften. Det förutsättes vidare att anrikningsverket vid Lindsköldsgruvan utbygges, så att svavelkisen och zinken i rudtjebäcksmalmen skola kunna tillgodogöras där, vilket icke är möjligt för närvarande. De övriga nuvarande anläggningarna inom Adakfältet skulle utnyttjas för den nya gruvdriften i så stor utsträckning som möjligt samt för detta ändamål utvidgas och kompletteras i ej ringa omfattning. Vissa nya lastningsanordningar för produkterna från gruvdriften skulle utföras vid järnvägsstationen Slagnäs.

Med tanke på den erforderliga ökningen av gruvarbetarstyrkan och på den redan nu knappa tillgången på bostäder vid gruvfältet skulle enligt förslaget vidare uppföras tre nya bostadshus, vart och ett med fyra lägenheter om tre rum och kök.

Inklusive kostnader för konstruktionsarbeten, administration och en post för oförutsedda utgifter m. m. beräknas totalkostnaden för genomförande av detta utbyggnadsprogram till 11 800 000 kronor vid den pris- och lönenivå som rådde omkring den 1 september 1950.

Kommerskollegium föreslår dessutom, att 260 000 kronor ställas till förfogande för vissa särskilda ändamål i samband med gruvdriftens utvidgning. Av nämnda belopp skulle 100 000 kronor användas till förbättring av den enskilda vägen mellan Adaks by och Björkland i närheten av gruvfältet. Härigenom skulle kommunikationerna mellan gruvfältet och den ganska stora bebyggelsen i Adaks by väsentligt förbättras. Detta skulle enligt kollegii mening vara till fördel för arbetskraftssituationen vid gruvorna. Vidare avser kollegium högst 100 000 kronor till inlösen av vissa Sveriges geologiska undersökning tillhöriga anläggningar, maskiner och redskap, vilka tidigare torde ha bekostats från anslaget till malmletning och som nu skulle avstås till förmån för legodriften. Slutligen skulle 60 000 kronor disponeras för vissa geofysiska mätningar i den förut omtalade förbindelseorten mellan gruvorna i gruvfältet.

Kommerskollegium beräknar att detta utbyggnadsprogram kan genomföras på omkring fyra år. Anrikningsverkets ombyggnad skulle vara fullbordad efter två år; därefter skulle en begränsad brytning — av ca 100 000

ton malm per år — kunna börja i Rudtjebäcksgruvan. Efter ytterligare två år skulle gruvdriften kunna utvidgas till full avsedd omfattning med en malmbrytning av ca 200 000 ton per år. Detta motsvarar en årlig framställning av 128 000 ton svavelkis samt malmprodukter med ett beräknat innehåll av 1 400 ton koppar och 5 740 ton zink.

Företaget skulle enligt de framlagda beräkningarna bli ekonomiskt självbärande vid priser på koppar, zink och svavelkis, som ligga ej oväsentligt under de nuvarande. Kollegium yppar visserligen en viss tveksamhet beträffande räntabiliteten på längre sikt men förordar dock, under framhållande av olika ekonomiska, sociala och tekniska fördelar med förslaget, att detta förverkligas. Kollegium hemställer att medel till de första två årens investeringar, sammanlagt 8 miljoner kronor, anvisas för ändamålet.

Statskontorets remissutlåtande i ärendet ger uttryck för starka betänkligheter, grundade i främsta rummet på det nuvarande statsfinansiella läget och den av kommerskollegium antydda ovissheten i fråga om den framtida lönsamheten. Riksgäldsfullmäktige anse sig, trots betänkligheter av liknande art, böra tillstyrka kommerskollegii framställning. Även Sveriges geologiska undersökning samt statens handels- och industrikommission biträda förslaget. Undersökningen framhåller bl. a. angelägenheten av att de arbetare, som deltagit i ämbetsverkets nu avslutade arbeten vid Rudtjebäcksgruvan, tillerkännes förmånsrätt till anställning vid gruvan, när verksamhet där åter upptages. Statens handels- och industrikommission ifrågasätter, under åberopande av rådande svårigheter beträffande råvaruförsörjningen, en sådan forcering av förberedelserna, att malmfyndigheten i Rudtjebäcksgruvan skulle kunna utnyttjas tidigare än vad kommerskollegium tänkt sig.

Förutsättningarna i sistnämnda avseende ha belysts av en undersökning, som företagits av kommerskollegium på anmodan av ordföranden i handels- och industrikommissionen. Denna undersökning har utmynnat i ett andra förslag, vilket avser en tillfällig brytning i Rudtjebäcksgruvan under innevarande och nästa år av 68 000 ton råmalm. En gruvdrift av denna omfattning beräknas möjliggöra framställning av 43 500 ton svavelkis samt malmprodukter med ett innehåll av i runda tal 500 ton koppar och 2 000 ton zink.

För den tillfälliga malmbrytningen skulle enligt en av kommerskollegium överlämnad promemoria i ämnet erfordras investeringar till en kostnad av i runt tal 1 500 000 kronor. Vid beräkningen av denna kostnad har hänsyn tagits till den senaste tidens pris- och lönestegring. Av nyssnämnda belopp skulle 1 065 000 kronor användas för tillrednings- och anläggningsarbeten samt anskaffning av maskiner och inventarier m. m. Vidare ha i investeringsplanen för den tillfälliga brytningen upptagits den förut omtalade förbättringen av den enskilda vägen mellan Adaks by och Björkland samt uppförandet av ett bostadshus med fyra trerumslägenheter. I fråga om vägförbättringen har kollegium föreslagit, att erforderliga medel, vid nuvarande kostnadsnivå beräknade till 140 000 kronor, ställas till förfogande i sådan utsträckning, att arbetet på vägen kan utföras oberoende av

kontanta insatser från de enskilda väginträsenternas sida. Härigenom skulle nämligen undvikas den tidsutdräkt, som skulle vara förenad med för rättning enligt lagen om enskilda vägar för fastställande av de enskilda inträsenternas bidragsskyldighet. För bostadshuset avses 155 000 kronor. Kollegium har även i denna plan beräknat ett belopp av högst 100 000 kronor för ersättning till Sveriges geologiska undersökning för vissa anläggningar, maskiner och redskap m. m., som sistnämnda ämbetsverk skulle avstå till legodriften. Summan av de nämnda posterna, 1 460 000 kronor, har avrundats till 1 500 000 kronor. Av det större utbyggnadsprogrammet har icke medtagits exempelvis utförandet av förbindelseorten eller utbyggnad av anrikningsverket vid Lindsköldsgruvan. Malmens anrikning skulle enligt förslaget ske vid Bolidens gruvaktiebolags anläggningar i Kristineberg, som ligga 65 km från Rudtjebäcksgruvan. Enligt den promemoria, som ligger till grund för förslaget, skulle det pris, gruvbolaget skulle betala för malmen, motsvara de på visst sätt beräknade självkostnaderna för brytningen. Kollegium har emellertid ansett lämpligare, att avtal om priset göres beroende på särskild prövning av Kungl. Maj:t.

Till följd av den internationella utvecklingen har, framhåller departementschefen, landets försörjning med vissa råvaror på senaste tiden försämrats. Icke minst gäller detta i fråga om tillförseln av de produkter, som skulle erhållas, därest malmbrytning komme i gång vid Rudtjebäcksgruvan. Särskilt skulle det därvid väntade tillskottet av svavelkis, som vid industriell användning kan i viss utsträckning ersätta svavel, vara välkommet i nuvarande läge. Flera viktiga industrier, exempelvis sulfitcellulosaindustrin, äro nämligen för sin drift starkt beroende av en tillräcklig tillgång på svavelsubstans. En brist på dylikt material skulle omedelbart kunna få menliga följder bl. a. för landets export. Utsikterna att öka tillförseln av gediget svavel synas för närvarande små. Departementschefen har därför ansett angeläget, att den nu anvisade möjligheten till en utvidgning av den inhemska produktionen av bl. a. svavelkis utnyttjas utan onödigt dröjsmål och sålunda förordnat, att förberedelser för malmbrytning vid Rudtjebäcksgruvan snarast vidtagas.

Vid genomförande av kommerskollegii först framlagda förslag, som syftar till en mera omfattande gruvdrift vid Rudtjebäcksgruvan med investeringar till ett belopp av i runt tal 12 000 000 kronor, skulle någon egentlig malmbrytning vid gruvan icke komma till stånd förrän efter omkring två år. Någon omedelbar lättnad för försörjningen skulle således i detta fall icke åstadkommas. Det andra förslaget, vilket avser en tillfällig malmbrytning av ringare omfattning, skulle kräva en avsevärt mindre investering och samtidigt innebära, att malmbrytningen kunde påbörjas efter jämförelsevis kort tid. I betraktande av såväl de aktuella försörjningssvårigheterna som nödvändigheten att såvitt möjligt begränsa statens utgifter för investeringsändamål har detta förslag synts departementschefen i nuvarande läge vara att föredraga. Visserligen kan det enligt departementschefen antagas, att den tillfälliga brytningen ur driftsekonomiska synpunkter är mindre tillfreds-

ställande; bl. a. kan det invändas, att råmalmen enligt förslaget skulle få fraktas lång väg för att undergå vidare behandling, vilket givetvis måste föranleda merkostnader. Det kan vidare erinras, att någon amortering av hela det nedlagda kapitalet icke förutsättes enligt förslaget. Självfallet kan ett driftsresultat, som medgiver full amortering av sagda kapital under den tid, malmbrytningen i första hand skulle pågå, d. v. s. under innevarande och nästa år, icke påräknas. Emellertid böra enligt departementschefens mening möjligheterna till en skälig såväl amortering som förräntning av kapitalet närmare övervägas, då priset för råmalmen till gruvbolaget skall fastställas. Vidare torde det enligt departementschefen icke få anses uteslutet, att den föreslagna tillfälliga malmbrytningen kan komma att fortsätta under längre tid, i vilket fall utsikterna att återvinna en större del av kapitalet skulle bli gynnsammare. Departementschefen har slutligen framhållit, att större delen av investeringarna för den tillfälliga malmbrytningen jämväl erfordras för genomförande av det mera omfattande utbyggnadsförslaget; om förhållandena framdeles skulle motivera, att detta förverkligas, skulle sålunda de därmed förbundna kapitalanspråken komma att minskas i motsvarande mån.

Med hänsyn till vad sålunda anförts och särskilt de omedelbara fördelar, som ur försörjningssynpunkt äro att vinna, har departementschefen förordnat, att kommerskollegii förslag om tillfällig malmbrytning i Rudtjebäcksgruvan snarast kommer till utförande samt att erforderliga medel, enligt de framlagda beräkningarna 1 500 000 kronor, anvisas för ändamålet. Medelsanvisningen har ansetts böra ske i form av ett investeringsanslag under fonden för förslag till statsverket. Liksom tidigare skett vid medelsanvisning för liknande ändamål i samband med gruvdriften inom Adakfältet har anslaget synts böra uppföras under rubriken Utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.

Kommerskollegii förslag att driften vid Rudtjebäcksgruvan skulle inordnas i den redan pågående legodriften inom Adakfältet har synts departementschefen riktigt. Därest riksdagen icke har något att erinra, har det synts få ankomma på kollegium att efter Kungl. Maj:ts bemyndigande med Bolidens gruvaktiebolag träffa överenskommelse om utvidgning av det gällande legodriftsavtalets bestämmelser till att omfatta de utmål, inom vilka Rudtjebäcksgruvans malmfyndighet är belägen. Frågan om det pris, till vilket råmalmen från Rudtjebäcksgruvan skall övertagas av gruvbolaget, bör enligt departementschefen prövas av Kungl. Maj:t efter framställning av kollegium.

Kommerskollegium fäster med hänsyn till arbetskraftssituationen vid Adakfältet stor vikt vid att en förbättring av den enskilda vägen mellan Adaks by och Björkland snarast blir utförd. Då något väsentligt bidrag från vägintressenternas sida icke förefaller vara att påräkna, torde därför enligt departementschefen något hinder icke böra resas mot att kollegium föranstaltar om arbetets utförande utan att avvakta resultatet av kommande förhandlingar om bidrag från enskilt håll. Departementschefen förutsätter

emellertid, att arbetet så planeras, att kostnaden därför icke kommer att överstiga det belopp om 140 000 kronor, som beräknats för ändamålet.

Det av Sveriges geologiska undersökning framförda önskemålet att de arbetare, som deltagit i ämbetsverkets tidigare arbeten vid Rudtjebäcksgruvan, skulle tillerkännas förtursrätt till anställning vid den blivande gruvdriften, förtjänar enligt departementschefens mening att så långt möjligt beaktas.

Utskottet. Såsom i den föreliggande propositionen erinrats har enligt ett mellan kommerskollegium för Kungl. Maj:t och kronan samt Bolidens gruvaktiebolag ingånget s. k. legodriftsavtal gruvbolaget åtagit sig att intill utgången av år 1960 för statens räkning handhava gruvdriften i Adakgruvan och Lindsköldsgruvan inom Adakfältet i Malå socken. Invid Adakfältet ligger Rudtjebäcksgruvan, som visat sig innehålla i runt tal 3 miljoner ton brytbar malm. Enligt gjorda beräkningar kunna ur 1 000 ton av denna malm utvinnas malmprodukter med ett innehåll av 7 ton koppar, 28,7 ton zink och 640 ton svavelkis.

Med hänsyn till att den internationella utvecklingen medfört, att landets försörjning med vissa råvaror på senaste tiden försämrats — särskilt i fråga om tillförseln av de produkter, som skulle erhållas, därest malmbrytning komme i gång vid Rudtjebäcksgruvan — har det befunnits angeläget, att åtgärder vidtagas för utnyttjande av malmfyndigheten i nämnda gruva.

Trots de invändningar, som i nuvarande statsfinansiella läge kunna göras mot att skrida till ytterligare investeringsåtgärder, anser utskottet dock övervägande skäl tala för att en malmbrytning i Rudtjebäcksgruvan kommer till stånd.

Beträffande frågan om erforderlig utbyggnad av gruvanläggningarna m. m. har kommerskollegium framlagt två förslag, ett av mera investeringskrävande omfattning och ett som avser tillfällig malmbrytning. Utskottet har vid övervägande av de båda förslagen funnit sistnämnda alternativ vara ur flera synpunkter att föredraga, ej minst med hänsyn till de omedelbara fördelar, som ur försörjningssynpunkt därvid äro att vinna. Utskottet delar alltså departementschefens uppfattning härvidlag. Mot verkställda beräkningar, enligt vilka kostnaderna för anläggningar m. m. skulle uppgå till 1,5 miljon kronor, har utskottet icke funnit något vara att erinra. Ett investeringsanslag av nämnda storlek torde således böra anvisas. Jämväl enligt utskottets mening synes driften vid Rudtjebäcksgruvan böra inordnas i den redan pågående legodriften inom Adakfältet. Det synes såsom departementschefen förutsatt få ankomma på kommerskollegium att efter Kungl. Maj:ts bemyndigande med Bolidens gruvaktiebolag träffa överenskommelse om utvidgning av det gällande legodriftsavtalets bestämmelser till att omfatta de utmål, inom vilka Rudtjebäcksgruvans malmfyndighet är belägen. Det torde vidare få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma det pris, till vilket råmalmen från Rudtjebäcksgruvan skall överlagas av gruvbolaget.

Vad departementschefen i övrigt anfört och föreslagit har icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Utbyggnad av staten tillhöriga gruv-
anläggningar i Malå socken m. m.* för budgetåret 1951/52
under fonden för förslag till statsverket anvisa ett investe-
ringsanslag av 1 500 000 kronor.

Stockholm den 24 april 1951.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under utlåtandet nr 104.